IOAN ALEXANDRU. NEOEXPRESSIONIST POETRY

Ioana Alexandra DĂLĂLĂU
PhD Candidate, "George Emil Palade" University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology of Târgu Mureș

Abstract: The beginning period of Ioan Alexandru's creation falls into the stage of patriarchal poetic neo-expressionism, having as features the opening to the metaphysical, the monstrous accumulations, the meditation, the mythical, the return of the ego to the origins, the creation of an objective universe, the expressively distorted images. towards the ideal, the search for a spiritual reality, for the original. The expressionist features of Ioan Alexandru's poetry can already be seen in the poem that opens the volume, The Child of Peace. Here, the poetic images are alive, childhood is the fruit of a harmonious historical period, but it comes after a suffering of the Romanian people caused by the World War. The visual images are contrasting, expressionist, the poet was born when they "hung the last cannons in their own shadow", in the year "holy called Liberation", In the second volume Life for the time being (1965), Ioan Alexandru applies a common principle to expressionists, "deduced from the idea that behind obscure things is a deeper reality of existence, that the plant world has a nature of its own that the poet must reach ". The volume stands out through the expressionism manifested in the embodiment of an amalgam of strong, contrasting artistic images, "discovering the soul of the material universe is the decisive poetic act", the poet taking this idea from Lucian Blaga and introduces it into a lyrical mythology trying to give small elements cosmic dimensions ". Here it is better to see that the poet "has a strong sense of the elements", "everything is subject to meditation: matter in a state of aggregation or dissolution, the anxieties of age, erotic impulses, the physiological mystery, the succession of seasons and, by correspondence, generations and ages. biological, the tricks of the time; doubt is the state conducive to contemplation. " emphasizing that he is the first singer in this nation who knows "war and no exploitation".

Keywords: expresionism, poezie, sat, copilărie, timp

Perioada de început a creaţiei lui Ioan Alexandru se încadrează în etapa neoexpresionismului poetic patriarhal, având ca trăsături deschiderea spre metafizic, acumulările monstruoase, meditaţia, miticul, întoarcerea eului la origini, crearea unui univers obiectual, imaginile deformate expresiv, permanenţa nevoie de absolut, aspiraţia spre ideal, căutarea unei realităţi spirituale, a ineditului. „Noutatea imaginii, biografia poetică bogată, experienţa unei vârste şi un univers propriu de viaţă ar fi dovada unui talent ieşit învingător din lupta cu influenţele literare". Ioan Alexandru spune cu o solemnă candoare, ceea ce are de spus, ferindu-se de „secele abstracţiuni, nu odată întrezărite în versurile tinerilor", fiind „exponentul unei vârste interioare şi al unei lumi cu identitate socială şi istorică precisă. Poezia lui ţâşneşte din straturile tradiţiei, pluteşte deasupra elementelor, confundându-se nu odată cu ele"[1]. Ioan Alexandru este un expresionist, dar rămâne unul naţionalist, obsedat de patrie, pământ natal, locuri sacre şi cum ar putea fi altfel când însuşi declară că întreaga lui copilărie

[1] Eugen Simion, *Orientări în literatura contemporană*, Editura Pentru Literatură, 1965, Bucureşti, p. 189.

este legată de tradiţia Transilvaniei, de sat şi de mamă şi toate acestea sunt permanenţa scrisului său: „Pot să spun că întreaga mea copilărie este legănată de tradiţia teribilă a Transilvaniei, a unui sat, aş putea spune ancestral, de dealuri ce premerg Munţii Apuseni, cu oameni viguroşi, păstrători de tradiţie şi rânduieli. [...] Satul transilvan, cu toată austeritatea şi sacralitatea lui, este o permanenţă în scrisul meu. Când am plecat de acolo am avut sentimentul că am plecat din rai şi aşa a fost. Până când am înjghebat familia în care am regăsit acel rai, într-o altă formă, satul a rămas nucleul existenţei mele”[2]. Tendinţele dominante ale poeziei neomoderniste sunt trăirile profunde ale conştientului, expansiunea imaginaţiei, luciditatea şi fantezia, reflecţiile filosofice, expresiile metaforice, jocul verbal, limba ca un instrument poetic.

În *Istoria critică a literaturii române, 5 secole de literatură (*şi) Nicolae Manolescu admite încadrarea poetului în etapa neoexpresionistă a generaţiei ´60, spunând că cea mai perceptibilă trăsătură a volumului de debut al lui Ioan Alexandru *Cum să vă spun* (1964) este „încadrarea poetului în generaţia sa[3]”. Se remarcă astfel, amestecul de sinceritate şi răsfăţ din volumul de debut al poetului, gesturile cele mai spectaculoase sunt „făcute cu atâta ingenuitate încât nu poate fi vorba de cabonitism”[4]. Poetul este un „actor” care se naşte spărgând cu pumnii decorul unui cor: „Culise şi costume cu false străluciri/ o baie la subsol unde-mi spălam ciorapii/ apoi am spart cu pumnii decorul unui cor/ şi se născu în lume Teribilul actor”.

Titlul volumului de debut *Cum să vă spun* (care poate fi numit o autobiografie lirică) sugerează atenţia deosebită pe care poetul o dă cuvântului şi a felului în care transmite mai departe ceea ce vrea să spună. De aceea, conjuncţia adverbială „cum”, urmată de verbul la conjunctiv „să spun” conturează frământarea poetului, preocuparea asupra a ceea ce urmează să spună. Versurile de debut anunţau din titlu (*Cum să vă spun*...), „nevoia imperioasă de confesiune şi căutarea expresiei adecvate, greu de găsit în faţa presiunii unei vitalităţi elementare, grăbite să se transcrie”[5]. Motivele de bază ale volumului de debut sunt „elanurile nestăpânite ale vârstei şi sentimentul acut al generaţiei” care primesc „o haină verbală şi imagistică aparte”[6] existând o variată gamă de mijloace artistice expresive.

Trăsăturile expresioniste ale poeziei lui Ioan Alexandru se pot observa deja în poezia ce deschide volumul, *Copilul Păcii*. Aici, imaginile poetice sunt vii, copilăria e rodul unei perioade istorice armonioase, dar vine după o suferinţă a poporului român cauzată de Războiul mondial. Imaginile vizuale sunt contrastante, expresioniste, poetul s-a născut când „spânzurau ultimele tunuri în propria lor umbră”, în anul „sfânt numit Eliberare”, subliniind că este primul cântăreţ în acest neam ce nu cunoaşte „războiul şi nicio exploatare”. Monologul liric continuă pe parcursul întregii poezii, poetul autocaracterizându-se ca fiind cel ce cântă bucuria „ce-o poartă un ţăran/ Venit în şcoli

[2] Ioan Alexandru, *Dialog, Satul transilvan, cu toată austeritatea lui, este o permanență a scrisului meu*, (în) „Convorbiri literare”, Iași, 1987, nr. 3, martie, p. 3.
[3] Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române, 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, 2008, București, p. 1040.
[4] *Idem.*
[5] Ion Pop, *Poezia românească neomodernistă*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018, p. 165.
[6] Mircea Tomuș, *Carnet Critic*, Editura Pentru literatură, Bucureşti, 1969, p. 7.

înalte direct de pe ogoare”. Prima zi de pace îi găseşte pe soldaţi „smintiţi de bucurie”, plângând şi botezând copilul păcii. „Pe mine toţi soldaţii lumii m-au sărutat plângând,/ Şi-n prima zi de pace, smintiţi de bucurie,/ Sub steagul roşu m-au botezat c-un gând:/ Acest copil al păcii şi-al bucuriei fie!”.

Tot elemente expresioniste sunt şi permanenta nevoie de absolut şi aspiraţia spre ideal care se regăsesc pe parcursul întregului volum. În *Autoportret*, poetul face o radiografie a sentimentelor şi emoţiilor, fiind entuziasmat şi îndrăgostit, plin de sentimente incontrolabile, fericit, euforic şi nerăbdător. Un poet care se vede în toţi tinerii, feeric şi îndrăgostit de femeie: „De ce mă simt eu, oare, în fiecare zi/ învins de-o bucurie aproape ne-nţeleasă?/ Că-n fiecare tânăr eu însumi par a fi/ Şi fiecare fată mi-o socotesc mireasă”. La început de drum poetic, Ioan Alexandru este jertfelnic şi entuziast, plin de idei, iar ideile „au aripe”: „Că-ngenunchez frenetic în faţa orişicui/ Şi-s pregătit de jertfă în fiecare clipă./ Că nu mă tem de-acuma de spada nimănui/ Şi fiece idee de-a mea e cu aripă”. El arde de nerăbdare, îi e dor de zări necunoscute, îl obsedează alpinele redute şi se simte neputincios în faţa harului de a scrie: „Şi nu-nţeleg decât că-mi este dat/ Să distilez în ritmuri această tulburătoare vreme”. În această poezie, spune Ion Pop, se vede ceva din lupta cu inerţia a lui Labiş: „Lacom şi niciodată plin e şi tânărul Ioan Alexandru care se declară robit de sine însu(şi) de-o patimă nebună, cuprins de-o bucurie aproape neînţeleasă, „îngenunchind frenetic în faţa orişicui”, „purtător de idei cu aripă şi simţindu-se dator prin destin să distilez(e) în ritmuri această tulburătoare vreme”[7].

Expresionismul poetic este evidenţiat foarte bine în poezia *Sfârşitul războiului*, unde imaginile poetice vii, stranii sunt contrastante asemenea picturilor expresioniste. *Sfârşitul războiului* reprezintă imaginea antitetică, alegoria durerii şi suferinţei provocate de război. Războiul este văzut ca o „ursitoare sinistră” ce împarte daruri tuturor celor ce asistă la naşterea copilului: tatăl primeşte un picior de lemn (pentru că a slujit cu credinţă), mama un mănunchi de păr alb, pentru tâmple, altora le oferă hotarele întunericului, satului întreg îi hotărăşte un cer ars pe jumătate, patruzeci de copii orfani, şapte femei spânzurate în cimitir etc. Imaginea creată este una alegorică, prin care Ioan Alexandru reface imaginea omului ieşit din război, un război doar aparent salvator: „Când venii pe lume războiul era pe sfârşite./ Se-mpuşcau ultimele ordine. În câmp/ Se spânzurau ultimele tunuri de propria lor umbră,/ În casa noastră se-mpărţeau darurile./ Mai întâi ţie, Ioane, zise războiul, din colţul mesei, tatii –/ Pentru că m-ai slujit cu credinţă./ Îţi înmânez acest picior de lemn./ Şi să-l porţi sănătos întru pomenirea mea. /E zdravăn, din trunchiul unui stejar bătrân;…Mâna dreaptă, pentru că şi-aşa nu ştia carte,/ Ţi-am smuls-o din cot şi am dăruit-o pământului/ S-o înveţe a scrie./ Ţie, Maria, zise războiul mamei –/ Pentru că mi-ai adăpat caii în lacrimile tale/ Şi-ai rămas cu doi feciori pe câmpul de luptă/ Să-mi lustruiască cizmele, şi-ai crescut/ Două fecioare cu care mi-am petrecut nopţile,/ Uite că-ţi dărui acest mănunchi frumos de păr alb/ Să-ţi împodobească tâmplele./ Şi-acest mănunchi mai mare de nesomn,/ Precum şi-această casă goală, fără-acoperişe”.

[7] Ion Pop, *op.cit.*, p. 165.

Aşa cum observă Ion Pop în *Poezia românească neomodernistă,* registrul tematic al universului imaginar este legat organic de peisajul, istoria, etica satului transilvănean, fapt întărit de însăşi mărturisirile poetului care, într-un interviu spunea că poetul pleda explicit pentru „întoarcerea la izvoare”[8]. Ceea ce caracterizează poezia lui Ioan Alexandru este fascinaţia concretului, un realism accentuat al viziunii ce angajează poezia în primordial. La Ioan Alexandru „purul şi impurul coexistă, se întrepătrund sub semnul unei vitalităţi elementare biruitoare”[9].

O radiografie a satului ardelean se întâlneşte în poezia *Ploaia*, unde Ioan Alexandru evocă frumuseţea satului prin înşirarea de aparent neînsemnate simboluri: copita unui cal, steagul de pe acoperiş, drumul de pământ, creanga cu prune roşii rupte de furtună, uliţa cu mulţi copii sau curcubeul. Acestea sunt câteva dintre elementele simbol ce construiesc satul transilvănean în care poetul ar vrea să dăinuiască veşnic, fie şi de ar fi doar copita unui cal. Clopotul este elementul ce deschide şi încheie această lume arhaică dominată de linişte. În *Ploaia* „ochiul tânăr observă culoarea răstignită în frunze de plop, drumul ce-şi întinde aripile în fumurile orizontului, norii ce-şi pun bluze fumurii, pomii ce se înfăşură în propria lor umbră pentru a suporta mai uşor singurătatea pământului”[10]. Tot de radiografia satului ţine şi poezia *Monumentul*, un monument înălţat din banii sătenilor pentru comemorarea morţilor din cele două războaie mondiale „Lumea toată ţine cont de prezenţa celor căzuţi,/ Ca şi cum ei nu ar fi morţi” (*Monumentul*).

Poeziile din primul volum (mai ales) i-au determinat pe bună dreptate pe criticii literari să îl situeze pe Ioan Alexandru în descendenţa lui Labiş. De Labiş „îl leagă mai ales psihologia copilăriei şi adolescenţei, sentimentul purităţii şi al candorii”[11], *La zece ani* poetul se ridică din somn „mereu odată cu soarele”, când „fântânile aşteaptă-n genunchi a botezare” şi laptele-i „ajuns abia din câmp cu Carul Mare”, tot acum „La marginea drumului trăieşte izvorul/ Îndrăgostit de stele” care „se dăruie tuturor/ Cu-nfrigurare”. În această poezie se observă relaţia cosmică dintre fenomenele şi obiectele pământului şi cele ale spaţiului sideral. Despre aspectele întâlnite atât în poezia lui Labiş, cât şi în poezia lui Ioan Alexandru vorbeşte şi Ion Pop, spunând că Labiş fusese obsedat de imaginea unei lumi perfect echilibrate cu gândul, cu ideea, de disciplina raţională a freneziei vitaliste, în timp ce Ioan Alexandru se lasă prins de „vârtejul teribil” al vremii şi „propriei existenţe asimilate trudnicelor şi tulburelor energii ale materiei”[12].

Deşi s-a spus că Ioan Alexandru „nu este un poet al satului”[13], totuşi volumul de debut *Cum să vă spun* surprinde diferite momente realiste ale acestei lumi patriarhale în care timpul se dilată: „Întinsă pe pământ o iapă înspumată/ Gemea aşa de gravă şi necheza uşor./ Mi-am suflecat cămaşa, îngenuncheat îndată/ Şi cum ştiui am dat un ajutor/” (Mânzul). În *Mânzul* copilul asistă la misterul venirii pe lume a unui mânz, râurile vin în goană, vântul aduce mireasmă de ierburi necosite, arborii fremătă, vântul

[8] V. Ion Pop, *De vorbă cu Ioan Alexandru*, Revista „Echinox”, nr. 5, 1972, p.5.
[9] Ion Pop, *op. cit.*, p. 164.
[10] Eugen Simion, *op.cit.*, p. 189.
[11] Al. Dima, *Viziunea cosmică în poezia românească*, Editura Junimea, Iaşi, 1982, p. 162.
[12] Ion Pop, *op.cit.*, p. 165.
[13] Nicolae Manolescu, *op.cit.*, p. 1041.

se întunecă şi „din haos se întrupează vietatea, ca un triumf al luminii”[14]: „Văzduhul era negru, căci mânzul era făt”.

Luna conturează singurătatea poetului înconjurat de stele noaptea (*Luna Nouă*), iar aniversarea partidului (*Imn la aniversarea partidului*) prilejuieşte bucuria venirii primăverii cu livezile care s-au deschis frumos în preajma călătorului, cu gutuii şi văzduhul înmiresmat, cu cântecele de drumeţie şi soarele de vară: „S-au strâns noroaiele şi drumurile au devenit/ Pe neaşteptate mai încăpătoare. Vântul şi luna/ Umblă mai mult în preajma călătorului./ Livezile s-au deschis frumos şi-au trecut pe nevăzute…”.

Ieşirea poetului din câmpul gravităţii (*Imponderabilitate*) şi devenirea eului pur, a omului pur este rezultatul transpunerii în volumul *Cum să vă spun*, momentul în care poetul este precum o mare, unde gândurile se văd şi se aud sonor, iar poetul deşi stă, este de o iuţeală teribilă, având puteri supranaturale: „dintr-un gând devine zbor” când poetul e numai omul pur: „Şi eram numai omul pur/ Din ceea ce sunt, /Cum să vă spun!/ Eram trupul meu omenesc/ Fără pământ”. *Imponderabilitate* reprezintă starea poetului „pur”.

Trecerea timpului e metaforizată în *Sfârşitul primului an cosmic*, unde cercul - cu trimitere la cercul pământului în jurul soarelui - semnifică trecerea anilor şi desăvârşirea pământului. Poetul aduce un ultim salut cercului acesta: „Proaspăt închis peste durerile şi bucuriile sale”. Cercurile vor împodobi umerii şi oamenii duc cu ei pe retină imaginea „Primului pământ rotund învârtindu-se”. Imaginea timpului este redată cu ajutorul arborilor în trupul cărora timpul „e nemişcat”, a păsărilor închise în streaşina casei, a lunii (vechi şi goale), a vântului.

Poezia *Adolescent* întruchipează imaginea unui tânăr lipsit de griji, aflat într-o poiană largă, unde a înălţat un foc, iar prezenţa mamei şi a bunătăţilor de pe masă face ca seara să fie aşa de bună „ca apa de izvor/ Ce-o sorb cu toată faţa răsturnată pe unde”. Adolescentul e bolnav de dor de zări necunoscute, obsedat de alpinele redute, adică de inaccesibil: „La ce mi-e gândul oare? – duioase rămurele, /Făptura voastră mică o să se împlinească/ Într-o poiană largă cu faţa către stele”. În această poezie singură, imaginea finală - „Adolescentul doarme. El trebuie să crească” - salvează poemul de la „platitudinea semănătoristă (stilizată), dându-i o notă de şăgălnicie”[15].

Beau lapte exagerează voit în alegerea unor elemente compromise pentru poezia modernă. „Lapte şiştar, gâtlejul care pocneşte de plăcere, ţuica ardelenească, cuţitul care pocneşte de plăcere, cuţitul împlântat între pahare - iată o terminologie suspectă de cel mai groaznic neaoşism”[16]. *Beau lapte* creionează imaginea ardelenilor lăudăroşi care, când şi-au găsit filonul şi pare viguros, „îşi ies din minţi cu toţii”. Laptele devine aici un simbol al puterii, al bucuriei, al plăcerii pe care poetul o simte din plin şi devine „un zeu al tinereţii”, iar dulceaţa lui este comparată soarele amestecat cu nori. Imaginea satului este redată şi de arhaismele şiştar, gâtlej, straşnic şi de metaforele „Ardelenească ţuică întunecă mărgele”, „e ţuica-n zori mai cutră şi mai tare”.

[14] Eugen Simion, *op.cit*., p. 189.
[15] *Ibidem.*
[16] *Ibidem.*

Reîntoarcerea la universul mitic şi permanenţa nevoii de absolut într-o lume în care timpul „te poartă cu o curea de mână" sunt elementele expresioniste conturate în poezia *Autoportret în mişcare*. Poetul, „bolborosind mereu", se află pe aceleaşi drumuri pe care-a mai umblat, cu norii şi cu anii rămaşi în amintire, dar timpul şi-a pus amprenta asupra existenţei sale, poetul regăsindu-se străin de mamă („Nesomnul mamei nu mai ştii ce-nseamnă"), de copilărie: „şi nu mai crezi în steaua din fântână", „Desculţ te-ar vrea călcâiul prin noroi/ Pe umeri de copite către seară,/Dar strâng şireturile negre de pantofi/ Şi degetele-ţi ard pe o ţigară". Despărţirea de copilărie este văzută ca o dezbrăcare pe o margine de apă şi resimţită cu uşor regret: „Pe-o margine de apă te-ai dezbrăcat tăcut./ Şi nu te-ai dezbrăca de-o vârstă pentru una/ Ce-a fost. Ori poate că n-a fost,/ Dar vrei să fie-ntotdeauna". Adverbul „oricum" de la începutul ultimei strofe sugerează resemnarea în faţa timpului efemer, poetul încercând să desluşească în fumul vremii un sat apus şi un răsărit de lună, văzute de-un copil apus. Întrebările retorice din ultimul vers al poeziei („unde?" şi „când?") dau senzaţia unei căutări continue şi tragice a timpului, a copilăriri, a satului natal.

Seria *Cum să vă spun* din primul volum, „este străbătută de sevele năvalnice ale tinereţii transfigurate şi transfiguratoare, întâmpinând festiv universul întreg. Aici se pot observa dilatări expresioniste ale imaginii"[17]: „Şi-n casa noastră, noaptea, din pământ,/ Lumina lămpii ar creşte în geamuri uimitoare/ Şi toate vânturile ar veni din cer/ şi toate cerurile ar veni din mare". „Tradiţionalism nesămănătorist, deci, tradiţionalism modernizat prin simbolism, pe o latură, iar pe cealaltă prin expresionism. L. Blaga este prezent în tot volumul, difuz. Intermitent şi M. Eminescu"[18].

Poemul *Cum să vă spun* conturează o imagine idealizată a îndrăgostiţilor, meniţi a fi împreună: „Nu se putea să nu ne întâlnim/ Cu mii de zări te aşteptam la gară". Această întâlnire devine una profetică, când toate zările se întâlneau, iar întâlnirea continuă cu abandonarea fiinţei în mâna sortitului „de-acum în grija ta…ia-mi sufletul în mâini". La Ioan Alexandru, iubirea sfinţeşte pământul, reprezintă echilibrul, somnul generează vise, iar corăbiile ape: „somnul meu e numai corăbii/ Visele tale numai ape". Acest echilibru este accentuat de forţele naturii, unde vântul mână îndrăgostiţii şi îi apropie. Elementele comune ale vieţii, devin pe fondul iubirii adevărate comori de echilibru: jerseul, inelul. Iubita, devine soţie, creşte, se transformă, învaţă labirintul dragostei: „Mâna ta deprinsă cu păpuşi/ Va şti să-mi şteargă fruntea de sudoare?". Gesturile banale ale căsătoriţilor, prezentate cu o aparentă simplitate, capătă valoare esenţială în lumea cuplului, cămaşa spălată-ntâia oară, coaserea nasturilor de la jerseu, sânul alb. Îndrăgostiţii se completează reciproc, devin una, de multe ori vor fi confundaţi, iar bucuria unuia, va fi şi bucuria celuilalt, „mâinile mele vor veni în prelungirea mâinilor tale/ şi ochii tăi în prelungirea ochilor mei… În calea ta din sfere-nalte/ O întrebare îmi căzu/ E umbra care ne desparte/ Făcând din mine eu şi tu?". Finalul poemului marchează ca într-un joc de cuvinte imaginea cuplului peste ani: „Ţi-am adus din câmp de buze toate sensurile humii,

[17] Ion Pop, *op. cit.*, p. 167.
[18] Dumitru Micu, *Limbaje moderne în poezia românească de azi*, Editura Minerva, Bucureşti, 1986, p. 131.

toate sensurile lumii/ Şi de vis e repezită zarea ta în zarea mea/ te-am cuprins amar în braţe, m-ai cuprins pierdută tu".

Sfârşitul primului volum pare să marcheze şi sfârşitul copilăriei: „Rămâi copilărie!... Mă cheamă mai departe/ Alţi ani înalţi pe creştet să-i sărut" (*Sentimentul mării*). Poezia *Sentimentul mării* este împărţită de către autor în 13 părţi, având ca laitmotiv marea, simbolul liniştii, al regăsirii, al maturizării şi al împlinirii. Temele sunt trecerea timpului, frica de prăbuşire: „Spuneţi-mi, şi de ce în fiecare zori de zi/ Mă tem că mă voi prăbuşi". Jocul de cuvinte creează o lume arhaică îmbinată cu elemente moderne, în care domină aspiraţia spre absolut şi iubirea („ce e zborul meu acum/ Decât drumul în nedrum,/ Firea în nefire şi/ Singur sens ce va veni"), iar portretul iubitei este realizat printr-o îmbinare de metafore şi comparaţii: „Tu iubita mea femeie/ Cuib de zori şi curcubeie/ Zvon de lumi ce nu mai sunt/ Mări de ceartă pe pământ/ Umbră ceruită-n vânt/ Coif de coamă de rubin/ Linişte din nelinişti". Despărţirea de mare mai semnifică şi revenirea la realitate, la concret, despărţirea de vis („De astăzi parcă mai încet/ Umblu pe străzi mai concret").

În al doilea volum *Viaţa deocamdată* (1965), Ioan Alexandru aplică un principiu comun expresioniştilor, „dedus din ideea că în spatele lucrurilor obscure se află o realitate mai adâncă a existenţei, că lumea vegetală are o fire a ei la care poetul trebuie să ajungă"[19]. Volumul iese în evidenţă prin expresionismul manifestat în întruchiparea unui amalgam de imagini artistice puternice, contrastante, „a descoperi sufletul universului material constituie actul poetic decisiv", poetul preluând această idee de la Lucian Blaga şi „o introduce întro mitologie lirică ce surprinde prin încercarea de a da elementelor mărunte dimensiuni cosmice"[20]. Aici se vede mai bine că poetul „are un puternic simţ al elementelor", „totul e supus meditaţiei: materia în stare de agregare sau disoluţie, anxietăţile vârstei, elanurile erotice, misterul fiziologic, succesiunea anotimpurilor şi, prin corespondenţă, a generaţiilor şi vârstelor biologice, vicleşugurile timpului; îndoiala este starea propice contemplaţiei"[21]. „Oscilând între două imagini, când delicat infantil, când iscoditor şi teribil, cu toate aripile deschise întrun zbor energic, Ioan Alexandru este acum un poet cum nu se poate mai profund pentru vârsta lui, neliniştit şi profetic, cu o limbă cărnoasă ce ştie, la nevoie, să devină transparentă şi diafană"[22]. Poemele din acest volum sunt „fragmente de nebuloase extrase ale existenţei din depozitul inconştient"[23], ipostaze ale eului, „urme lăsate în frăgezimea sufletului infantil de tiparele constitutive ale vetrei natale, satul etern ardelean, de asprimile luptei pentru pâine"[24].

Teribilul actor conturează imaginea poetului - actor de comedie, de cinema care trăieşte drama „copilului de casă cu o faclă-n mâini", lovit de realitatea (din culise) „cu false străluciri", ce sparge cu pumnii decorul unui cor pentru a se naşte în lume şi a

[19] Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, Vol. I, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1978, p. 226.
[20] *Ibidem.*
[21] *Ibidem.*
[22] *Ibidem*, p. 227.
[23] Ovid S. Crohmălniceanu, *Pâinea noastră cea de toate zilele*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1981, p. 105.
[24] *Ibidem.*

deveni actorul teribil. Poezia impresionează prin imaginile artistice puternic contrastante „Oh, figuranţi studenţi şi coregrafi/ tunşi scurt şi ţuguiaţi într-o ţigară/ Dar un peruchier cărunt mă pipăia cînd îmi mijea sudoarea subţioară" sau „Culise şi costume cu false străluciri/ o baie la subsol unde-mi spălam ciorapii/…Apoi a, spart cu pumnii decorul unui cor şi se născu în lume teribilul actor".

Ioan Alexandru reuşeşte să metamorfozeze limbajul cotidian prin percepţia realului şi a obiectelor din jurul său. *Optior* este o metaforă a neputinţei omului care se izbeşte de realitate. Poetul creionează portrete cu ajutorul unui optior şi este răsplătit şi apreciat atât timp cât portretele întruchipează imaginea fără cusur a unor ţărani bărbieriţi, în haine de sărbătoare: „ţăranii-mi dădeau lapte şi bani pentru oglinda mea/ în care ei trăiau cu luare aminte/ ştiau când vin şi bărbieriţi/ în haine albe şi de sărbătoare/ sate în şir în negativ le-am înlemnit". Când portretul eşuează redând imaginea sumbră a unui tânăr uscat, poetul e „scos din sat" şi „căsăpit". Impresionează aici limbajul simplu redat în imagini artistice inedite şi expresive. Noaptea spaţiul cosmic se împleteşte cu spaţiul terestru creând o lume fantasmagorică: „Luceafărul îşi coace copitele de foc", „Cresc căpăţâne reci de somn/ genunchiul calcă sufletul pe piept/ şi nasc în pietre mări nemuritoare" (*Spre Miazănoapte*).

O altă trăsătură expresionistă este mitificarea realităţilor familiare, biografice „prefăcute în hieroglife ale unei ordini universale pe care poetul o relevă pentru a i se integra[25], un astfel de exemplu este *Şi iată,* în care poetul pune accentul pe unitatea familiei mari concentrată spre a scoate din membrii ei „oameni de omenie": „Şi iată că de la o vreme-nveţi/ Cu voie, fără voie, tot ce trebuie să ştie/ Un om pentru a fi frumos/ Şi socotit de omenie". La formarea eului iau parte părinţi, fraţi, surori, dar şi natura, vântul, ploaia, norii-ntunecaţi, „și mai departe vremea". „A sta întins pe spate ca să asculţi cum rugineşte toamna pământul pe orbită sau cum vântul spintecă orizontul, iar ploaia bate cu degete de ceară, e o atitudine tipic blagiană, orgolioasă şi fermecătoare, pentru că afectează puterea secretă de a citi enigmele din natură"[26], dar „comunicarea cu strămoşii nu mai ia forma unui purificat ceremonial ca la Blaga, ci se traduce direct în solidaritate cu materia şi sentimentele ei în timp[27]". Imaginea grotescă expresionistă a unei lumi care-şi „căsăpeşte" conducătorul (singurul care „cu ochi de ceaţă şi lunete/ cercetează primejdiile drumului") de spaimă şi pentru că „greşesc de-atâtea ori râvnita ţintă" este creionată în *Corăbierii.* Poemele lui I. Alexandru sunt „extrase ale existenţei din depozitul conştient"[28], copacul uscat în primă toamnă este asemănat cu o „căpăţână" bolnavă, un mort în codrul existenţei, pentru care e inutil efortul naturii, al primăverii, al pădurarilor şi al cuvântului de a împărţi văzduhul pentru „coroana moartă": „Până la primăvară nimeni nu va şti/ Că tu eşti mort de un amar de vreme,/ Pădurarii te vor îngriji/ Topoarele te vor ocoli/ Norii vor binecuvânta/ Moartă neliniştea ta/ Şi tu uscat, încremenit acolo-n zare, N-ar fi mai bine să-i spunem de-acum primăverii viitoare?// Văzduh să nu mai împartă/ Pentru coroana ta moartă,/ Vînturile albastre să şi le

[25] Mircea Iorgulescu, *Scriitori tineri contemporani*, Editura Eminescu, București, 1978, p. 20.
[26] Eugen Simion, *Scriitori români de azi, Vol I*, editura Cartea Românească, București, 1978, p. 229
[27] Ion Pop, *Poezia românească neomodernistă,* Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018, p. 166.
[28] Ovid S. Crohmălniceanu, *Pâinea noastră cea de toate zilele*, p. 105.

retragă/ Din căpăţâna asta bolnavă, /Să şi le-năbuşe, cuvânt de cuvânt, Stelele depuse la temelia ta în pământ" (*Ar fi mai bine*).

Caracteristică expresionistă este crearea „mitologiei caricaturale"[29], „a bestiariului" alcătuit din broaşte, armăsari, mânji, păienjeni, şoareci, lupi. *Broasca ţestoasă* întruchipează perseverenţa absolută, admiraţia eului asupra unui animal „mereu spre ţinta ei", veşnic grăbit şi aşteptând la nevoie ocazia de a înainta. Verbele de persoana a II-a, la vocativ „Aruncaţi-o", „Îngropaţi-o", „Puneţi-o", „Urcaţi-o" sunt dovezile incontestabile ale perseverenţei; broasca imaginată de Ioan Alexandru „are o ţintă precisă" cu care trebuie să dea „odată şi odată faţa". Poetul evidenţiază diferenţa dintre om şi animal prin „închegarea unor momente simbolice", iarna grea îmbolnăveşte copiii, iar omul nu este capabil să îi vindece deoarece singurii medici existenţi sunt cei de animale: „copiii nu sunt cai, nici capre/ nici catîri, ei au plămânul mai firav/ şi respiraţia mai străvezie/ pulsul mai blînd şi ochii mai lumini/ pasul mai crud şi graiul mai de lacrimi,/ auzul pur şi somnul mai felin" (*Iarnă grea*). Vieţuitoarele reacţionează sub puterea naturii, prin zăpada groasă, şoarecii îşi fac găuri să poată respira, iar lupii mor de foame: „Şi era iarnă grea/ şi drumurile toate strânse de pe lume./Prin zăpada groasă/ şoarecii îşi săpau găuri/ să poată respira/ şi lupii mureau de foame/ cu ultimul urlet stins/ sub bolta îngheţată". Păienjenii încheagă imagini artistice remarcabile, stelele sunt păienjenii universului, pânzele acestora captează duhul pruncilor morţi pe pământ şi se găsesc în toate ungherele, trăind prin slăbiciunile altora: „Vorbim despre păienjeni, iubito; acum/ cînd îşi lansează ei plasele pe drumuri/ şi-ntre copaci – invizibile lassouri puternice,/ spiţe stelare – acolo sus, în cer stelele/ sunt, fără îndoială, păianjenii universului/ sticlind pur din depărtare/ duhnind aproape de orbită..." (*Păienjenii*).

Însăşi naşterea poetului este legată de animal. Poetul se naşte odată cu un mânz roşu urmărind apoi evoluţia om-animal: când poetul îngăima două vorbe, mânzul ştia pe de rost toate limbile clopotelor, când împlinea patru ani, mânzul se numea cal şi purta falnic şaua: „Când eu intram în şcoală/ calul nostru/ mi-aducea în căruţă lapte şi mere, gutui/ şi pâine coaptă pe vatră/ în sacul cu fân" (*Mînzul*). Armăsarii de curse pentru hipodroame stârnesc imagini contrastante, aceştia nechează elegii ca tremurul trestiilor, auzul le este purpuriu şi se plimbă cu verigi în nas, fiind legaţi cu lanţuri şi despărţiţi în cuşti ca leii de vânătoare (*Armăsarii*). „Universul acvatic devine la Ioan Alexandru mai mult decât un laitmotiv"[30], marea reprezintă o forţă supremă care nu îngheaţă năluca lui Ulise, în râpile ei vibrează creierul farului, prin sunete vorbeşte huma cu înecul (*Creierul mării*), iar fântâna secată este simbol al amintirilor (*Fântâna*).

Copilul şi copilăria reprezintă pentru poet balansul vieţii, iar când copilul pleacă, poetul se trezeşte pustiu, căutând pe cineva care să-l echilibreze, imaginile rezultate sunt expresive: „Copilul de pe scândura de balans a plecat/ uitându-şi toată greutatea în mine./ Cine o să mă mai echilibreze vreodată?/ Răscrucea de uliţi e pustie/ şi dimineaţa umedă - la poartă urmele unui cal/fără frâu şi mîinile mamei zbârcite/ ca un hârb de muşcată prăfuită/" (*Scândura de balans*).

[29] Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică - Lista lui Manolescu*, *Poezia*, ed. cit., p. 244.
[30] Roxana Sorescu, *Cezar Baltag, în Literatura română contemporană I, Poezia*, Coord. Marin Bucur, Editura Academiei Republice Socialiste România, Bucureşti, 1980, p. 619.

Viaţa deocamdată apare ca un „efort de interpretare filosofică a existenţei ţărăneşti”[31], iar caracterul expresionist al poemelor lui Ioan Alexandru este redat de tematica reîntoarcerii eului la origini în poeziile *Coborând, Sora mea, Cosmosul meu, Portret.* Casa poetului trăieşte împrejmuită de sânge (*Coborând*), tatăl e răstignit, iar mama e „înşurubată în braţele lui noduroase”. Ideologizarea satului obsedează conştiinţa scriitorului: „Moara de vânt, două scări de scândură aleasă/ încrucişate, o piatră şi-un bătrân ce-şi are casa/ jos, sub pământ, în temelie,/..Nu se mai poate măcina nimic, piatra rotundă a putrezit demult,/ barba bătrânului năvăli în lume/ cu spuma ei de drojdie amară; Şi saci-n pod sunt plini de păsări moarte,/ aripa unui vultur stăruie în afară,/ şuierul morii veştede de vânt./ În rest acest cimitir pământean, cum îl vedeţi în cuie, lemn zbicit/ de carii şi atâta tot” (*Elegie*).

Volumul poate fi considerat şi o autobiografie lirică unde sunt prelucrate expresiv date despre viaţa poetului. Aflăm, astfel, că venirea poetului pe lume a fot grăbită de moartea surorii sale mai mari „pe o vreme ceţoasă într-o toamnă pierdută de mult/ a murit înainte de-a mă naşte eu/ şi astfel grăbi venirea mea/ în locul gol lăsat de ea pe lume”, poetul se simte crescut în prelungirea surorii sale, „o forţă compensatoare acţionează, aşadar în univers, echilibrează pierderile, golurile”[32], golul pierderii fiind purtat de poet ca pe o povară „când voi muri am să fiu mort demult” (*Sora mea*). Imaginea sumbră a cimitirului este realizată prin acumulări monstruoase: cimitirul e un pogon fără viaţă, „înconjurat de piatră ca să nu se molipsească pământul rămas viu în libertate”, crucile de lemn mor şi ele, gropile strămoşilor se astupă unele pe altele: „groapa bunicului meu, peste groapa străbunicului meu// tatăl meu peste bunicul meu… vechiul primar peste străvechiul primar”, iar peste toate acestea primează pruni şi meri, flori mirositoare, umeri plini de bătrâneţe care „se minunează ca în paradis”. Satul este astfel „un tărâm fabulos şi inexistent, o lume eternă, neschimbătoare unde mormintele se şterg sub iarbă şi unde în aer plutesc miresme aţâţătoare ca în paradis”[33]. Biografiei lirice nu îi lipseşte autoportretul pe care poetul reuşeşte să-l creioneze expresiv, el întruchipându-se blond, cârn, lungan, cu urechi barbare şi presupus răzvrătit „Adus puţin din umeri ca şi cum/ Aş trage un plug de piatră după mine”. „Crescând, el capătă câteva trăsături demonice, cum ar fi aerul neguros, conspirativ, specific spiritului expresionist, iubitor de arderi sublime şi de prăbuşiri colosale”[34]: „ochii scobiţi în craniu cu aşchie de bronz/ Unul de pază la răsărit, celălalt la apus, / Armele- braţe-atârnate de umeri/Păzesc un răzvrătit presupus…” (*Portret*). Tot o imagine provenită din copilărie este cea a casei părinteşti unde pe pereţi atârnă un ciur de cernut grâu şi-un căpăstru de prins primăvara fântâna, iar poetul aşteaptă să-şi spună lecţia învăţată unui profesor care s-a împrăştiat în mai multe puncte cardinale: „Profesorul a venit şi mi-a spus:/ învaţă de aici până aici pe de rost/ şi eu am rămas singur (eram copil)/ şi profesorul s-a împrăştiat în mai multe puncte cardinale/ ca o furcă de fân otrăvitor/ muşcată de

[31] Alex Ștefănescu, *Prim Plan*, Editura Eminescu, București, 1987, p. 291.
[32] Eugen Simion, op.cit., p. 226.
[33] Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică, Lista lui Manolescu, Poezia*, Editura Aula, Braşov, 2001, p. 246.
[34] Eugen Simion, *op.cit.*, p. 227.

armăsari// Lecţia o ştiu cui să o spun:/ M-asculţi tu nor şi stea – mpietrită/ tu, femeie, atrasă mereu de-o durere din urmă;/ fratele meu e fugit, e fugit/ cu doi ani în timpul lui să mă caute-n urmă/ Casa noastră e goală de arme./ pe pereţi mai atârnă un ciur de cernut grâu…" (Oare).

Una dintre rarele poezii ale volumului în care se evocată iubirea este *Asemănare*, aici femeia e văzută-n fiecare lucru „în salcie prea despletită eşti", „în trupul bradului ca în delir/ înoţi severă demnă-n fiecare seară/ Limpedea mână pot să ţi-o sărut/ Şi să te iau de braţ, o, domnişoară?". Când îndrăgostiţii se ceartă ei sunt asemănaţi cu „doi plopi singuri îmbrăţişaţi pe deal", iar poetul înconjurat de un zid neterminat strigă asemenea unei păsări bolnave „Întoarce-te iubito, la neîmplinita-ţi casă/ Şi să mă-ntorc pe malul meu mă lasă" (*Dor*). Pentru Ioan Alexandru iubirea se-mplineşte în nuntă: „Se alege nuntă din fiecare foc/ deschis în câmp şi înteţit spre seară/ Tu când nu vii mă încâlcesc pe mări/ şi-ajung acasă piatră funerară" (*Dar ploile*).

BIBLIOGRAFIE

Alexandru, Ion, *Cum să vă spun*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1964;
Alexandru, Ion, *Viaţa deocamdată*, Editura Tineretului, Bucureşti, 1965;
Alexandru Ioan, *Iubirea de patrie, eseuri,* vol. II Editura Eminescu, 1985;
Alexandru, Ioan, *Imnele Putnei*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1985;
Alexandru Ioan, *Bat clopotele în Ardeal*, Editura Făt frumos, Bucureşti, 1991;
Simion, Eugen*, Orientări în literatura contemporană*, Editura Pentru Literatură, 1965, Bucureşti;
Alexandru, Ioan, *Dialog, Satul transilvan, cu toată austeritatea lui, este o permanenţă a scrisului meu,* (în) „Convorbiri literare", Iaşi, 1987, nr. 3, martie;
Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române, 5 secole de literatură,* Editura Paralela 45, 2008, Bucureşti;
Pop, Ion, *Poezia românească neomodernistă*, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018;
Tomuş, Mircea, Carnet Critic, Editura Pentru literatură, Bucureşti, 1969;
Pop, V. Ion, *De vorbă cu Ioan Alexandru*, Revista „Echinox", nr. 5, 1972;
Al. Dima, *Viziunea cosmică în poezia românească*, Editura Junimea, Iaşi, 1982;
Micu, Dumitru, *Limbaje moderne în poezia românească de azi*, Editura Minerva, Bucureşti, 1986;
Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, Vol. I, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1978;
Crohmălniceanu, Ovid S., *Pâinea noastră cea de toate zilele*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1981;
Iorgulescu, Mircea, *Scriitori tineri contemporani*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1978, p. 20.
Simion, Eugen, *Scriitori români de azi, Vol I*, editura Cartea Românească, Bucureşti, 1978;
Pop, Ion, *Poezia românească neomodernistă*, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018, p. 166.
Manolescu, Nicolae, *Literatura română postbelică - Lista lui Manolescu, Poezia,* ed. cit;
Sorescu, Roxana, *Cezar Baltag, în Literatura română contemporană I, Poezia,* Coord. Marin Bucur, Editura Academiei Republice Socialiste România, Bucureşti, 1980;
Ştefănescu, Alex, *Prim Plan,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1987, p. 291.